

Bankimčandra Čattopadhjáj (1838-1894)

narozen ve vesnici Kanthalpara – rodina kulínských bráhmanů (silná tradice sanskrtské učenosti)
otec Džadavčandry Čattopadhjáj – zástupce collectora (vrchního úředníka okrsku) v Huglí, ale zároveň popisován jako *šástradžňá* (zaměstnání pro Brity díky perštině, ne angličtině)
pošramocená rodinná pověst a status – pra-pra-pradědeček – svatba s bohatou dívkou s nižší kasty (*bhanga* – pokažení – kulíni)

Vzdělání:

v sanskrtu – doma – Haldhar Tarkačúdámáni

studium práv na Presidency College, první ročník Kalkatské university -

- bohaté (spíše teoretické než laboratorní) vzdělání v evropských vědách, četba Bacona, Darwin, Huxley, Tindall, Lockyer
- dějiny anglie (Macaulay, Buckle)
- angličtina, latina, řečtina, sanskrť, bengálština, hindí, francouzština, trochu arabštiny
- evropská literatura – Shakespeare, Byron, Scott, Southey, Thompson, Campbell, Goethe, hugo, Balzac, Dante
- filosofie – Comte, James Mill, Hume, Bentham, Rousseau

manželství – v 11 letech za pětiletou dívku (intenzivní láska poznamenaná brzkou smrtí v 21 letech)

sám Bankim – nejdříve zástupce soudce soudu nejnižší instance, později zástupce collectora (Companion of the Most Eminent Order of the Indian Empire (CMEIOE) roku 1894.

Velká část příbuzných – též zaměstnání pro britské úřady

Bankimovy časté konflikty kvůli britskému rasismu

problém vyrovnání odporu ke „špatným“ Britům a závislosti na službě v britských službách (včetně problémů s publikací *Anandamathu*)

První bengálské novely -

osobní tragédie – otázky transgrese, (milsotné) touhy a řádu – destruktivní potenciál lidské vášně

nejistota o hranicích viny a bezvinnosti, touhy a morálky

otázky indických dějin a osudu země

heroické postavy, nadlidské krásy, rytířství a tragická láska

snaha vytvořit jazyk, jimž by zprostředkoval svým současníkům smysl pro národní identitu

výběrem nejlepších hinduistických tradic – zprostředkovat dosažení morální čistoty (resp. *šittašuddhi*) jako hlavní cíl literatury

popisy až erotické krásy, ale viktoriánský odpor k *adirase* - erotickému náboji v estetice typickém pro předchozí generace

vášnivý patriotismus, ale víra v pozitivní přínos britské nadvlády a snaha o loajalitu, přesvědčení o nezlomnosti britské moci

dojem méněcennosti Indů → hledání zdroje indické nadřazenosti – spiritualita → ideál a program národní regenerace

rozpory v otázce, kdo je národ – bengálci (i s muslimy?), všechna etnika Indie, hinduisté i muslimové? (naši nebo cizí nájezdníci?)

Značně evropský životní styl – pracovna s kobercem, olejové malby na stěnách, harmonium na stole v rohu, kanape a křesílka, v jednom období dokonce užívá vidličku a nůž (místo „necivilizovaného“ způsobu)

Tabuizovaného jídla se vzdal až 1885 (ale nevzdal se pítí) → vědomí návrat k hinduistické tradici spíše věc životní filosofie než rituální čistoty

Skeptické období

– znechucení Kršnou Bhágavatapurány již v deseti letech (odpor přílišnému eroticismu a tradičnímu

vědění)

- považuje se za ateistu – první známka obratu k teismu – *Anandamath* (1880)
- 1971 – *The Study of Hindu Philosophy* – všechna indická filosofie jako „velká spousta chyb“
 - sánkhja – logicky vystavěná, ale nechává svůj racionalismus znásilnit odkazem k védám
 - buddhismus – teprve ten odmítá autoritu véd i kastovního systému
 - njája – hodnotná svým důrazem na promyšlení racionální argumentace
 - ale všechny pokažené spojením s mýtem a pověrou, které z racionálního myšlení učinilo pohádkové vývody a způsobilo úpadek národa
 - zároveň učily hinduisty opovrhovat radostmi existence a učinit z nečinnosti ideál lidské štěstí
 - růst civilizace jako růst vědění – udržování nepracující třídy díky úrodné půdě – podmanění mas bráhmany na trvalé bázi – nerovnoměrné rozdělení moci – útlak šúdrů prostřednictvím textů *smrti* – apatie vedoucí k nárůstu nevědomosti i mezi bráhmany – počasí tlumící lidské snahy (Lecky) a náboženství podporující lhostejnost ke světu
 - vliv internacionály a komunismu a politického myšlení Rosseaua
 - esej *Samja* – (*rovnost*) (napsána 1873, 1879 publikována jako kniha) – kritika zneužívání rolníků
 - kritika nerovnosti mužů a žen (založená do značné míry na feminismu a liberální filosofii J. S. Milla) – absence vzdělání, věznění v domácnosti, téměř bez práva na majetek – *dharmašástry* jako nástroj zotročení žen
 - klasická politická ekonomie – souhlas s volným obchodem a nesouhlas s teorií „vysátí“ (drainage)
 - vliv pozitivismu a utilitarismu – zejména Millovy představy o sociální spravedlnosti – zdůraznění Millových názorů v časopise *Bangadaršan* – státní podpora vzdělávání, využívání daňových příjmů ke společenskému prospěchu, rovnost mužů a žen
 - výrazný vliv Comtova náboženství humanity a pozitivistické myšlenky společenského řádu a zajištění pokroku – služba ostatním jako nejvyšší ideál náboženství budoucnosti
 - ale paradoxně víra v zázračnou moc *sádhui*, v astrologii, moc manter

Hinduistický revival

- známky obratu od 1875, definitivně 1882 – odpověď na útok Reverenda Hastieho (skotský misionář – reakce na „idolatrický“ pohřeb čelní kalkatské rodiny + následné vypořádání s reakcí v *English Enlightenment and Hindoo Idolatry*)¹ v kalkatském *Statesmanu* (re-aktualizace rodinné tradice bhakti ke Radhaballabhovi (Milovanému Rádhy)
- výrazně didaktická literatura – životní filosofie a systém disciplíny pro regeneraci národa (na základě hinduismu)
- již 1872 výrazná ironie vůči otrockému napodobování Západního materialismu jako destrukce hinduistické rozvětvené rodiny – jediné základny sociální koheze a kultury v tradici bez národní jednoty
- 1875 – hinduistická božská trojice – pojetí božství, které je blíže zákonům přírody, Darwinovskému pojetí přírodního výběru než jiné koncepce
 - rišijové jako ti, kdo se intuitivně přiblížili skutečnému charakteru vesmíru a podle toho pojali též božství
- 1882 - série dopisů „positivistickému příteli“ v angličtině
- 1883 – *Dharmatattva* v časopisu *Navadžívan*
 - *Krišnačarita* v Bamkimem nově založeném časopisu *Pračár* (Propagace)
 - v tomto období:
 - odmítnutí božsky ustaveného náboženství
 - i védy lidského původu

¹ „Hrůzná Kálí“, „skandální Šivalinga“, „směšný Ganapati“, „chlípný Kršna“, „živočišná prostopášnost“, „nesmyslné mumlání“, „ohavná špinavost“, „krvavé barbarské oběti“, „ponižující pohanství“, „ostýchaví zbabělci“, „bezostyšní podvodníci“, „bestiální flákači“, „sprostí zpěváci“, „zkažené ženy“, „chtiví (lustful) muži“, „nenávidný útlak nespravedlivé muslimské nadvlády“, „anglický smysl pro spravedlnost“, „neporazitelná anglická moc“, „naše anglické osvícenství“.

- náboženství odvozeno z lidského intuitivního porozumění přírody
- hinduismus byl podle Bankima ztotožněn s něčím, co nemá nic společného s náboženskými vírami a praktikami – filosofické představy, sociální předpisy, nárijské – lidové víry a praktiky
- náboženství – jako víry, jež poskytují společný základ jednání a společné víře, a tím zakládají jednotu mezi lidmi
 - v *Listech o hinduismu* – náboženství jako „kultura“
 - hinduismus jako soubor neměnných principů, věčných pravd, na jejichž základě má být stávající hinduismus reformován, obnoven a očištěn
 - přesto v tradici mnoho užitečného
 - védská úcta k přírodním silám jako disciplína naplňující člověka smyslem pro zázračnost božského stvoření, který chybí judaismu i islámu
 - polyteismus – systém rozvinutý z víry k neosobní duši vesmíru k trojitému božství až ke stromu puránického hinduismu
 - idolatrie jako vyhovění potřebám těch, kdo potřebují symbolické zpodobnění, aby pochopili beztvarého Boha (v roce 1774 toto stanovisko odmítal)
 - dharmášástry a populární „pověry“ - hlavní důvod indického úpadku, dharmu jako bezmyšlenkovité následování předpisů rituální čistoty - „hrozivá fantazie“
 - zejména *Dharmatattva* – nalezení prostředku indické nadřazenosti nad Západem
 - na základě racionálních soudů, nikoliv „hlouposti a slepé ješitnosti“ - nesouhlas se Sasadhárem Tarkačúdámanim a Dájanandovou obnovou védské tradice
 - potřeba znovu-objevit nejčistší, esenciální formu hinduismu očištěnou od nánosů staletí
 - nástrojem – srovnávací jazykověda, sociologie, studium mytologie, vědecká historiografie
 - analýza mýtů na pozadí viktoriánského vkusu – nehodné příběhy jako pozdější interpolace nebo svévolné interpretace - „falešný hinduismus“
 - Kršna *Kršnačarity* -
 - historická osobnost rekonstruovatelná na základě Mahábháraty
 - všechny zázračné události jako interpolace
 - legendy o Kršnovi a pastýřkách jako nehistorické dodatky
 - Kršna jako vtělení božství – výraz lidské dokonalosti → neakceptovatelný materiál odmítnut nebo pojat jako nepochopitelný pro obyčejného čtenáře
 - více méně bez vlivu na okolí
 - *Dharmatattva*
 - podobně jako v *Listech o hinduismu* - dharmu jako náboženství, morálka, ctnost, dobré činy, přirozený zákon, věda
 - podstatná pravda v základu všech náboženství
 - hinduismus jako *kultura* v užším smyslu
 - vyrovnání rozvoj všech lidských schopností → nejlepší způsob jak dostat požadavkům *dharmy* ve všech jejích aspektech
 - Comtovo náboženství humanity jako podstatná část dharmy, ale schází mu teistická víra, lásku k lidstvu je třeba podřídít lásce k Bohu
 - utilitaristický ideál „co nejvíce dobra pro co největší okruh lidí“ - také pouze část *dharmy*
 - život obětovaný uspokojování smyslů stejně nesmyslný jako odvrát od světa
 - ideálem – aktivní angažovanost ve světě – ale formou „neangažovanosti“ (niškám karma) – jako oběť Bohu – jen tak je možné zdokonalení všech lidských schopností, byť jsoucnost Boha nelze racionálně doložit (v *Listech...* se jej víra v boha jako racionálně neprokazatelnou entitu netrápila)
 - BHAKTI jako významný aspekt dharmy – podmínka vykonávání ostatních dharmických závazků
 - bhakti v kontextu rodiny – úcta k rodičům a ženy k manželi (doprovázená ideálem vzájemnosti v duchu Comtově, protože to je

vyšší úroveň morálky)

- bhakti v kontextu země – úcta ke králi za účelem udržování sociální koheze a v její rámci plynulého přirozeného pokroku (à la ideologie Comtova)
- ale zároveň závazek přinutit krále vykonávat správně jeho povinnosti!
- bhakti jako poslušnost autority ve vztahu k nadřízeným v úřadě
- bhakti vzhledem k bráhmanům – jako zakladatelům nesrovnatelné společnosti a civilizace – dokonalé příklady jednání bez připoutanosti ve službě lidstvu.
- → akceptování dříve odmítaného kastovního systému jako celkového uspořádání lidského života, v jehož rámci je možné naplňovat ideál kultury i dosahovat pokroku
- → stejně odmítnuta dříve deklarovaná rovnost mezi pohlavími – příroda rozdělila role a změna společenských rolí založených na tomto rozdílu by vedla k rozpadu společnosti jako celku
- při kultivaci lidských sil v rámci dharmy a na základě niškám karmajógy se takové věci jako patriotismus a nacionalismus stanou irelevantním! - protože Indové tak obnoví slávu své mateřské země prostřednictvím obnovy svých tradic a odvržením napodobování Západu?
 - inspirace v Hindu méle – celkový rozvoj lidských sil jako součást kultury
 - včetně rozvoje těla jako esenciálního prvku kultury – lidské tělo se stane „nabroušeným nástrojem hotovým k použití“
- Bhagavadgíta se svou trojitou cestou ke konečnému uskutečnění – bhakti, karma, džňána – nejvyšší ztělesnění konceptu kultury – nejlepší náboženský spis lidstva
 - hindu dharma se totiž nezabývá jen světem po smrti, ale zahrnuje Boha, lidstvo a celý vesmír